

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม สินค้าเกษตรที่ผลิตได้
ได้ใช้ในประเทศ และเมื่อพิจารณาถึงผลผลิตที่ส่งออกจำหน่ายยังต่างประ
เทศ ซึ่งนอกเหนือไปจากการใช้บริโภคภายในประเทศแล้ว ปรากฏว่ามี
สินค้าเกษตรจำนวนมากหลายชนิดที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศจำนวนมากหลายหมื่นล้าน
บาท ดังในปี พ.ศ. 2530 ผลิตภัณ์มันสำปะหลังทำรายได้ถึง 21,300 -
ล้านบาท ข้าวส่งขายได้ 20,300 ล้านบาท ยางพารา 18,600 ล้านบาท
อาหารทะเลกระป๋อง 12,860 ล้านบาท กุ้งและปลาหมึกแช่แข็ง 10,300
ล้านบาท น้ำตาล 8,000 ล้านบาท ข้าวโพด 4,000 ล้านบาท ไก่สดแช่
แข็ง 4,500 ล้านบาท นอกจากนี้ยังมี ผักสด ดอกไม้ ผลไม้สด ปลาสด
งาต่าง ๆ อีกหลายอย่าง มูลค่ารวมหลายพันล้านบาท (ฐานเศรษฐกิจ
ฉบับพิเศษ เดือนมกราคม 2531:57) ลักษณะดังกล่าวจึงทำให้เห็นอย่างชัด
เจนถึงความสำคัญของงานอาชีพเกษตรกรรมว่าเป็นงานอาชีพที่เลี้ยงประ
ชากรในประเทศ และเลี้ยงประชากรของโลกด้วย

อาชีพเกษตรกรรม เป็นอาชีพที่ประชากรในชนบทประกอบ
อาชีพกันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งลักษณะของเกษตรกรรมจะเป็นแบบประเพณีที่สื
ทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยเป็นกิจกรรมเพื่อเลี้ยงตัวเองเป็นสำคัญ
ตลอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การดำรงชีวิตของชาวนาชาวไร่ใน -
สังคมชนบทจึงมีความสัมพันธ์กับดินฟ้าอากาศมาก กล่าวคือ ถ้าปีไหนฝนตก
ต้องตามฤดูกาลพืชผลก็จะงอกงาม แต่ถ้าปีใดแห้งแล้งพืชผลก็จะเสียหาย ซึ่ง
อาจส่งผลให้ขาดรายได้จากการขายผลผลิตในส่วนที่ควรจะได้ไป ปัญหาหนี้
สินเป็นสิ่งที่เกิดตามมา และบางปีก็ขาดทุนจนไม่สามารถจะหาเงินมาลงทุน

ในปีต่อๆ ไปได้ ชาวนาชาวไร่ส่วนใหญ่จึงประสบกับปัญหาในการประกอบอาชีพเป็นอันมาก สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลให้ชาวนาชาวไร่บางส่วน มีการเปลี่ยนอาชีพจากการเกษตรกรรมไปประกอบอาชีพด้านอื่น ๆ (พนม แฝงฤทธิ์ 2528 : 6) แต่การที่ชาวนาชาวไร่หรือผู้ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกรโดยทั่วไปจะเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นๆ นั้น เป็นสิ่งที่กระทำได้ไม่ถนัดนัก ต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทางด้านปัจจัยต่าง ๆ หลายประการด้วยกัน ซึ่งก็จะแตกต่างกันไปตามลักษณะโครงสร้างทางสังคม หรือชุมชนที่เกษตรกรได้ตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นสำคัญ (Sorokin And Zimmerman 1965 : 227)

ในอดีตอาชีพด้านเกษตรกรรมจัดเป็นธุรกิจของครัวเรือน ทุกคนจะต้องร่วมมือกันทำการเพาะปลูกบนที่ดินของครอบครัว เป็นอาชีพหลักที่จะนำผลผลิตมาเพื่อสนองความต้องการของครอบครัว เทคนิคที่ใช้ในการผลิตเป็นแบบเก่าซึ่งถ่ายทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ซึ่งบุคคลหนึ่งสามารถทำได้ทุกอย่าง ดังเช่น ในการทำงานตั้งแต่การไถนาจนถึงการนวดข้าว ระดับเทคโนโลยีที่ใช้ค่อนข้างต่ำไม่มีเครื่องมือทันสมัยมาช่วยผ่อนแรงในการทำงาน ผู้อาวุโสจะสอนลูกหลานว่าควรทำอย่างไร จึงดูเหมือนว่าเป็นการฝึกงานไปในตัวเป็นประเพณี โดยที่ไม่ต้องไปฝึกความรู้พิเศษจากสถานศึกษาอื่นใด อาหารที่ผลิตขึ้นมักจะเพียงพอสำหรับครัวเรือน ด้วยเหตุนี้ภายในครัวเรือนของเกษตรกรจึงเป็นหน่วยผลิตที่สำคัญ

ต่อมานับตั้งแต่ประเทศไทยได้ใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ โดยการให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับต่าง ๆ โดยเน้นนโยบายการขยายตัวทางเศรษฐกิจในภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก ได้ส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างมาก การที่สร้างสร้างของระบบเศรษฐกิจ เปลี่ยนไปพึ่งพาภาคอุตสาหกรรมแทนเกษตรกรรม ทำให้รายได้ของประชากรที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมกับประชากรในภาคการผลิตอื่นแตกต่างกันมากยิ่งขึ้น นอกจากปัญหาเรื่องของความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้และความยากจนแล้ว ผลของการพัฒนายังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ เกิดค่านิยมใหม่ขึ้นในชนบท เช่นการ

ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เข้ามาช่วยในการประกอบอาชีพทางการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิต เกิดมีการจ้างงานขึ้นในภาคเกษตรกรรมแทนการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนแรงงาน มีการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากระบบการผลิต เพื่อบริโภคไปสู่ระบบการผลิตเพื่อการจำหน่าย มีการติดต่อการคมนาคมที่สะดวกมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชนบทนี้ ส่งผลให้เกิดการอพยพของแรงงานในภาคเกษตรกรรมมากขึ้น (จารุวรรณ บุญยะวันตัง 2535 : 3)

อย่างไรก็ตามในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา แม้ว่าการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและบริการได้ดึงเอาแรงงานจากภาคเกษตรกรรมให้ออกไปจากพื้นที่อย่างเด็ดขาดมากขึ้น (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ 2536 : 58) แรงงานอพยพจากภาคเกษตรกรรมเหล่านี้จำนวนมากยังเป็นแรงงานตามฤดูกาลซึ่งมาหางานทำเพียงชั่วคราวเท่านั้น เพราะบ่อยครั้งรายได้จากการทำงานนอกภูมิภาค เช่น ในตัวเมืองใหญ่ก็ยังน้อยกว่าที่จะสร้างหลักประกันแก่ตนและครอบครัวได้ กล่าวคือ แรงงานอพยพตามฤดูกาลจากชนบทนอกจากจะได้รับค่าจ้างแรงงานต่ำ เพราะไร้ทางเลือกและอำนาจต่อรองแล้ว การเคลื่อนตัวมาของแรงงานอพยพดังกล่าว ยังมีส่วนเพิ่มอุปทานแรงงานในเมืองให้เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งอาจทำให้นายทุนและผู้ประกอบการต่างๆ ซึ่งตามปกติเป็นผู้ที่อยู่เหนือกว่าทางด้านอำนาจต่อรองอยู่แล้ว สามารถที่จะกดค่าแรงงานของทั้งแรงงานอพยพตามฤดูกาลและแรงงานประจำที่จ้างอยู่แล้ว เพราะมีแรงงานจำนวนมากให้เลือกจ้างได้ (สมภพ มานะสังสรรค์ 2528 : 29) ส่งผลให้โครงสร้างสังคมไทยมีการผลิตแบบยังชีพในภาคการเกษตรยังคงดำรงอยู่เคียงคู่และหล่อมซ้อนกันการผลิตในภาคนอกเกษตร

พื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยจัดได้ว่าเป็นแหล่งเพาะปลูกที่เก่าแก่มีพื้นที่ดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีน้ำบริบูรณ์ที่สุด เพราะมีแม่น้ำไหลผ่านหลายสายด้วยกัน นอกจากนี้ยังมีคลองต่างๆ เชื่อมโยงระหว่าง ตำบล อำเภอ และจังหวัดต่างๆ ทั่วไปของภาคอีกด้วย แม่น้ำและคลองเหล่านี้

นอกจากเป็นแหล่งน้ำช่วยในการเพาะปลูกพืชผล เลี้ยงสัตว์ และเพาะพันธุ์ปลาแล้ว ยังเป็นเส้นทางคมนาคมใช้โยกย้ายผลิตผลระหว่างตลาดในท้องถิ่น และนอกท้องถิ่น (กองเศรษฐกิจการเกษตร 2512 : บทนำ) อาชีพหลักของคนในชุมชนโดยเฉพะในชนบทของภาคกลาง จึงได้แก่การทำกรเกษตร ซึ่งบางชุมชนทำนา ทำไร่ เลี้ยงปศุสัตว์ ทำการประมง เหล่านี้เป็นต้น โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานในการผลิตของแต่ละชุมชน ที่ดินในภาคนี้จึงได้ถูกจับจองและใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ (ปรีชา สุวรรณบุบผา 2531 : 4)

จากการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากรเข้าสู่กรุงเทพมหานคร - นคร ปริมาณพลของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2531 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ปรากฏว่า จำนวนผู้ย้ายถิ่น จากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีมากที่สุดถึงร้อยละ 44.4 รองลงมาคือ ภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ 29.8 และร้อยละ 17.9 และ 7.1 เป็นผู้อพยพมาจากภาคเหนือ และภาคใต้ ซึ่งสาเหตุสำคัญของการย้ายถิ่นนั้นมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจถึงร้อยละ 65.5 โดยมีเหตุผลในการย้ายเข้ามาเพื่อหางานทำ และต้องการทำงานที่มีรายได้มากกว่าเดิม จึงเป็นที่น่าสนใจต่อการอพยพย้ายถิ่นออกมาจากท้องถิ่นของตนเองของประชากรภาคกลางที่มีจำนวนสูงรองลงมา จากประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งๆ ที่พื้นที่ในภาคกลางก็จัดได้ว่ามีความพร้อมและอุดมสมบูรณ์มากกว่าภาคอื่นๆ ภาคกลางยังเป็นภาคที่สามารถรับรู้ข่าวสารต่างๆ จากเมืองหลวงได้มากที่สุด ทั้งในด้านการพัฒนา เศรษฐกิจ เทคโนโลยีสมัยใหม่รวมไปถึงวิถีชีวิตทางการเมือง กล่าวคือ ในด้านการเกษตร แม้ว่าเกษตรกรกรมตามประเพณีได้ปรับเปลี่ยนตนเอง เพื่อเผชิญความเปลี่ยนแปลงตลอดมา แต่การผลิตที่รากฐานตามประเพณีก็ไม่ มีพลังเพียงพอในการปรับตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อดำรงสถานะของเกษตรกรได้ตลอดไป (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2536 : 15) เกษตรกรมีรายได้โดยเปรียบเทียบกับลดลง มีภาระหนี้สิน ทำให้มีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นตามมา ทั้งนี้โดยส่วนบุคคลคนไทยเป็นคนยึดมั่นในประเพณีเก่าๆ ไม่ค่อยชอบการเปลี่ยนแปลง และจะต่อต้านของใหม่และเป็นบุคคลที่ไม่อยากจากถิ่น

ฐานภูมิค่าเนาของตนเอง (บรรดาศักดิ์ชั้น พันโทฯ) ซึ่งถ้าหากสามารถหาแนว
 กางส่งเสริมที่จะทำให้ผู้อพยพย้ายถิ่นจากภาคกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการ
 อาชีพเกษตรกรรมสามารถที่จะประกอบอาชีพอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ได้ตลอดทุก
 ฤดูกาล ให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่ม มีความมั่นคงหรือมีความเสี่ยงน้อยลงและมี
 ความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ โดยไม่เกิดการละทิ้งท้องถิ่นเดิมที่อาศัย
 อยู่แล้วอพยพแรงงานเข้ามาสู่ในเขตเมือง ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรแรงงาน
 ในการทำการเกษตรในหมู่บ้านที่ราษฎรมีการอพยพย้ายถิ่น คงสามารถที่จะ
 บรรเทาไปได้ในระดับหนึ่ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำรงอยู่ของอาชีพเกษตรกรในเขตพื้นที่ศึกษา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการในการประกอบอาชีพอยู่ในท้องถิ่นตนเองของเกษตรกร
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค อันเกิดจากการที่ได้ประกอบอาชีพอยู่ในท้องถิ่นตนเองของเกษตรกร

ขอบเขตของการวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษากลุ่มเป้าหมาย คือ ในท้องที่อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง ซึ่งลักษณะที่ตั้งของอำเภอมีอาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอพรหมบุรี	จังหวัดสิงห์บุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอเมือง	จังหวัดอ่างทอง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอท่าเรือ	จังหวัดลพบุรีและ
		อำเภอบ้านแพรก	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอโพธิ์ทอง	จังหวัดอ่างทอง

โดยกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา คือ ผู้ที่กำลังประกอบอาชีพเป็นเกษตรกร ทั้งชายและหญิง ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป เฉพาะในเขตตำบลไชโย ของอำเภอไชโยเป็นตัวแทนของประชากร

ตารางที่ 1 จำนวนครัวเรือน จำนวนเกษตรกรและพื้นที่ทำการเกษตร
ของหมู่บ้านในเขต ตำบลไชโย อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนเกษตรกร		พื้นที่ทำการเกษตร (ไร่)
		(ครัวเรือน)	(คน)	
1.	บ้านสามัคคี	31	158	532
2.	บ้านไชโย	54	230	430
3.	บ้านไชโย	91	492	467
4.	บ้านไชโย	84	352	396
5.	บ้านไชโย (วัดนก)	78	412	547
6.	บ้านม้า	85	465	1,121
7.	บ้านหนองไชโย	49	241	252

แหล่งข้อมูล : สำนักงานเกษตรอำเภอไชโย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อจำกัดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้กระทำโดยเลือกกรณีศึกษาเฉพาะเกษตรกรจำนวนหนึ่งในหมู่บ้านในเขตของอำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของจังหวัดในภาคกลางของประเทศไทย ข้อค้นพบบางประการจึงไม่อาจนำไปใช้กับเกษตรกรที่อยู่ในเขตที่มีสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรที่แตกต่างกันทั่วไปได้ทั้งหมด ข้อค้นพบนี้จึงเป็นเสมือนสมมติฐานที่จะนำไปศึกษาและตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. สามารถนำข้อมูลนี้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาของเกษตรกร ในการประกอบอาชีพอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง
2. เป็นการช่วยสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลในการที่จะส่งเสริมการสร้างงานในชนบท โดยเฉพาะการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมซึ่งเป็นการหาข้อมูลเบื้องต้นและปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อความต้องการของเกษตรกร
3. ผลของการวิจัยที่ได้ อาจจะทำให้ทราบข้อเท็จจริงบางประการอันจะเป็นแนวทางในการที่จะป้องกัน ปรับปรุงและแก้ไขปัญหาการอพยพแรงงานจากภาคเกษตรกรรมในชนบท เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมในเมือง